

LAUSUNTO

16.5.2018

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

stv@eduskunta.fi

Viite: Asiantuntijakutsu lähetetty 9.5.2018/sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: Asiantuntijakuuleminen ja – lausunto liittyen HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, teema ikäihmisten palvelut

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry kiittää mahdollisuudesta tuoda esiin näkökantojaan liittyen laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, teema ikäihmisten palvelut

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry (jatkossa Valli ry) on vuonna 1953 perustettu valtakunnallinen vanhustyön kehittäjä ja edunvalvoja, jolla on tänä päivänä 70 jäsenjärjestöä ympäri Suomea. Valli työskentelee aktiivisesti yhdessä jäsenjärjestöjensä ja asiantuntijoidensa kanssa paremman vanhuuden puolesta. Vallin hankkeiden avulla tuetaan ikäihmisten osallisuutta, kehitetään iäkkäiden teknologiavalmiuksia, kannustetaan sukupolvien välistä yhteistyötä ja nuorten hakeutumista alalle.

Yleisperustelut

Hallituksen lakiesitys tulee toteutuessaan koskettamaan kaikkia suomalaisia, mutta aivan erityisesti vanhoja ihmisiä, joilla on paljon palvelujen tarvetta.

Yli 75-vuotiaista joka viides käyttää ikääntyneiden palveluja ja yli 85-vuotiaista suomalaisista jo yli 40 prosenttia. Näitä palveluja ovat säännöllinen kotihoito, tavallinen ja tehostettu palveluasuminen, vanhainkotihoito ja terveyskeskusten vuodeosastojen pitkäaikaishoito. Kun vanhimmasta ikäluokasta paljon työikäisiä suurempi osa on sekä pienituloisia, paljon tukea tarvitsevia, paljon digitaalisten palveluiden ulkopuolella sekä kokee elämänsä yksinäiseksi ja turvattomaksi, valinnanvapauslainsäädännön vaikutukset vanhojen ihmisten elämään ovat poikkeuksellisen merkittävä asia.

Vanhat ihmiset käyttävät sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluja. Nyt esitetty malli ei sisällä Valli ry:n mielestä riittävästi elementtejä sote-integraation toteuttamiselle. Onnistunut integraatio tuo myös kustannussäästöjä.

Palveluohjauksen on oltava riippumatonta, esteetöntä ja maksutonta

Valinnanvapausmalli tulisi toteutuessaan edellyttämään paljon resursseja vaativaa palveluohjauksen organisoimista. Vanhojen ihmisten kohdalla tämä tarve korostuu

erityisesti. Ilman hyvin organisoitua palveluohjausta on selvä riski, että ihmiset valitsevat itselleen sopimattomia palveluja myös kokonaiskustannusten näkökulmasta.

Peruspalveluilla ja palveluohjauksella on keskeinen rooli erityisesti silloin, kun ihmisellä ei ole läheisiä, tai vanha ihminen ei halua heitä asioidensa hoitajiksi. Nämä ihmiset eivät itse välttämättä hakeudu aktiivisesti tuen piiriin. Etsivän vanhustyön rooli onkin tunnistettava ja sen resurssit turvattava.

Valinnanvapausmalli saattaa tuoda ongelmia vanhoille ihmisille, joilla on moninaisia palvelutarpeita, joihin vastaamiseen tarvitaan palveluja mahdollisesti useilta palveluntuottajilta. Heidän kohdallaan on riski, että palvelujen yhteensovittaminen heikkenee. Uusi tilanne voisi luoda monelle vanhukselle monimutkaisen palveluiden järjestelmän, jossa palveluketjut katkeavat. Tämä ei olisi myöskään kustannustehokasta.

Erityistä tukea tarvitsevat muun muassa muistisairaat ihmiset. Heidän ja muiden paljon palveluja tarvitsevien vanhusten tilanteessa on varmistettava, että asiakas saa ymmärrettävää tietoa eri toimijoiden rooleista ja vastuista, jotta hän tietää mitä valitsee.

On erityisen tärkeää, että palveluohjaus ja -neuvonta on puolueetonta, objektiivista ja saavutettavaa. Neuvontaa on oltava saatavilla muutoinkin kuin verkkopalveluna ja digitaalisesti.

Palveluja tarvitseville vanhoille ihmisille selkeä vastuuhenkilö

Kiireettömien asioiden hoitamiseksi on vanhoilla ihmisillä oltava yksi puhelinnumero, josta saman päivän aikana vastataan tai soitetaan takaisin. Jokaisella vanhuksella on oltava vastuuhenkilö, joka varmistaa, että hoito- ja palveluketju on toimiva. Vanhojen ihmisten on oltava tietoisia, että valinnat ovat aina asiakkaalle vapaaehtoisia ja että valintojen tekemiseen saa tarvittaessa tukea.

Riittävät oikea-aikaiset palvelut turvaamalla ehkäistään vanhojen ihmisten pompottelua paikasta toiseen, ja turhienkin käyntien määrä vähenee. Tämä säästää myös kustannuksia.

Yhteistyö sote-keskusten ja maakunnan liikelaitoksen välillä on saatava asiakkaan näkökulmasta tehokkaaksi ja toimivaksi

Yhteistyötä voidaan turvata esimerkiksi panostamalla moniammatilliseen tiimityöhön, ja ikäihmisen näkökulma on oltava vahvasti mukana. Palvelu- ja hoitosuunnitelmien käyttöä on laajennettava. Käytännössä yhdellä ihmisellä saattaa olla lukuisia hoitosuunnitelmia, joiden yhteensovittamisesta ei huolehdi kukaan ja joiden tavoitteista ja sisällöstä asiakas ei ole edes tietoinen.

Lisäksi sote-keskusten on tehtävä yhteistyötä myös yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Tämä tulee määritellä maakunnan kanssa tehtävissä sopimuksissa.

Asiakasseteli ei saa lisätä eriarvoistumista

Asiakasseteli sekä henkilökohtainen budjetti voivat onnistuessaan lisätä ihmisen vaikutusmahdollisuuksia ja itsemääräämisoikeutta omiin palveluihinsa. Tämä edellyttää, että niiden todellinen arvo vastaa palvelutarvetta ja asiakkaalla on mahdollisuus niitä hyödyntää. Myös vähävaraisten vanhojen ihmisten on saatava riittävän hyvää ja laadukasta palvelua asiakassetelillä.

Jotta ihmiset voivat todellisuudessa vertailla eri palveluntuottajia, on saatavilla oltava ajantasaista ja oikeaa tietoa. Tätä tietoa pitää olla saatavilla myös sellaisessa muodossa, että myös vanhat ihmiset voivat tietoa saada ja sitä ymmärtää. Tämä puolestaan edellyttää, että tietojärjestelmät ovat valmiina tähän valtavaan muutokseen.

Matalan kynnyksen neuvonnan ja ohjauksen tarve korostuvat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä

Ikääntyvälle ja ikääntyneelle väestöosalle merkittävää ovat järjestöjen matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvonta, joilla myös ylläpidetään ja edistetään terveyttä ja hyvinvointia. Neuvontapalvelussa ohjataan erilaisiin terveyttä ja hyvinvointia edistäviin toimintoihin, esimerkiksi ryhmiin, ja tämä osaltaan voi siirtää raskaampaa palvelutarvetta.

Järjestöt tekevät paljon ei-virkavastuulla olevaa ohjaus- ja neuvontatyötä. Tämän suhdetta varsinaiseen palveluohjaukseen on mm käsitelty selvityshenkilö Tuija Braxin väliraportissa, jossa hän esittää asian suhteen konkreettisia toimenpiteitä (kohta Asiakassuunnitelma ja palveluohjaus).

Järjestöjen palvelutuotanto ja kansalaistoiminta

Vanhusjärjestöt ovat ennakoluulottomia vanhustyön kehittäjiä. Vuosikymmenten ajan järjestöt ovat ketterästi tuottaneet osallisuutta, ennalta ehkäisevää kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa sekä käyttäjälähtöisiä palveluja. Järjestöjen toiminta on hyödyttänyt paikallista yhteisöä, vahvistanut sosiaalista pääomaa sekä innovoinut hyviä käytäntöjä kuntien toimintaan. Ei ole kenenkään etu, jos järjestöjen osaamispääoma tässä uudistuksessa hukattaisiin.

Vallin jäsenjärjestön kannalta pienten- ja keskisuurten palveluntuottajien mahdollisuudet tuottaa jatkossakin palveluja, on erityisen tärkeä. Jäsenistömme toiminnan ja toimintaedellytysten kannalta keskeistä on se, miten niiden palvelut sijoittuvat osaksi maakunnallisia palveluketjuja. Sosiaali- ja terveystieteiden järjestöjen palvelutuotannon potentiaali tulee olemaan erityisesti asiakassetelien ja henkilökohtaisen budjetin kautta saatavissa palveluissa.

Jotta järjestöjen kansalaistoiminnan elinvoimaisuus ja sen yhteys palveluihin turvataan jatkossa, on jokaiseen maakuntaan luotava järjestöyhteistyön toimintarakenne, joka kokoaa järjestöt ja maakunnan päättäjät. Myös kuntatasolla on kehitettävä pysyviä yhteistyö- ja kumppanuusrakenteita.

Sosiaalisten suhteiden tarve ei vähene vanhana

Jos paikalliset, pienet palveluntuottajat vähenevät ja vanhusten asumispalvelujen keskittyminen jatkuu, yhä useampi asumispalveluja tarvitseva vanhus joutuu muuttamaan kauemmas entisestä kodistaan. Jo nyt on nähtävissä, että jos hoivapalvelut tai palvelutalo sijaitsevat maakunnassa kymmenien kilometrien päässä entisestä kodista, ystävät ja läheiset jäävät liian etäälle. Kulkeminen asettaa usein isoja haasteita sekä vanhuksille että heidän iäkkäille läheisilleen.

Lisäksi vanhoilla ihmisillä tulee olla aito mahdollisuus muuttaa lähemmäs lapsiaan, myös toiseen maakuntaan.

Yli puoli miljoonaa ikäihmistä ei käytä sähköisiä palveluita

Vaikka digitalisaatio ja teknologian kehitys tuovat paljon arkea helpottavia ratkaisuja, ne tuottavat erittäin laajalle joukolle ikäihmisiä haasteita omien asioiden hoitamiseen. Sähköisten palveluiden käytössä tarvitaan itsemääräämisoikeuden huomioivaa tukea.

Mikäli valinnanvapauden toteuttaminen yksilön kohdalla edellyttää verkon yli tarjottavien kanavien käyttämistä, tulee tietotekniset välineet yhteyksineen sekä näiden käytön opastus tarvittaessa liittää esimerkiksi osaksi toimeentulotukea tai muutoin saattaa niitä tarvitsevien ihmisten käyttöön.

Lopuksi

Vanha ihminen tarvitsee turvallisen asumisen ja elämisen ympäristön, joka ylläpitää hänen omaa toimintakykyään mahdollisimman pitkään. Hän tarvitsee yksilöllistä hoivaa ja huolenpitoa, kuulluksi tulemistä. Vanhalle ihmiselle palvelu on ihmisarvoista kohtelua ja luotettavia auttajia.

Helsingissä 16.5.2018

Virpi Dufva
toiminnanjohtaja
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry